

Joanna Augustyn

Ambiwalencje płci we francuskiej literaturze średniowiecznej – streszczenie

Rozprawa doktorska pt. „Ambiwalencje płci w literaturze narracyjnej francuskiego średniowiecza” obejmuje szeroki korpus francuskich tekstów średniowiecznych, w których pojawia się figura postaci przebranej za płć przeciwną, co wywołuje zamęt w języku, kodach społecznych, strukturze władzy i normach seksualnych. Niejednoznaczny status takiej postaci niesie więc za sobą kolejne ambiwalencje. Odwrócenie płci rzadko jest tylko niewinną maskaradą. Może być karnawałowym wentylem bezpieczeństwa, może też być wyrazem fantazji o transgresji. Korpus badanych dzieł obejmuje żywoty świętych i mirakle, eposy rycerskie i powieści, a także krótkie formy narracyjne, głównie z XIII i XIV wieku.

Metodologiczną podstawą są *gender studies* i teoria *queer*. Skonfrontowanie postmodernistycznych teorii badawczych z literaturą średniowieczną wydaje się owocne i uprawnione. Wiele binarnych opozycji konstytutywnych dla kultury Europy Zachodniej (natura-kultura, wewnętrzne-zewnętrzne, prywatne-publiczne itd.) kształtowało się w epokach dawnych. Postać *cross-dressera* jest na styku właśnie takich opozycji, a w dodatku pozwala zdekonstruować inne: kobieta-mężczyzna, homoseksualizm-heteroseksualizm. Wymykając się definicji, pokazuje hierarchiczność członów tych opozycji, jak i impas wynikający z binarności.

W pierwszym rozdziale zarysowano sposób postrzegania płci w średniowieczu. Następnie, wychodząc od analizy elementów składających się na przemianę bohaterów (strój, fryzura, imię itd.) oraz stopni ich przemiany (od przebrania do metamorfozy), badane są relacje między tym, co na zewnątrz i tym, co ukryte: ciało ubrane jest znakiem do odczytania. Gest odsłaniania ciała jest teatralizowany w wielu tekstach, jednak odkryta nagość ukryta pod pozorami może nie być „nagą prawdą”. Czasem okazuje się, że to ten zewnętrzny znak, jakim jest „przebranie”, był wyrazem czyjejs tożsamości.

Drugi rozdział porusza kwestie pożądania i seksualności. Przebrane kobiety często budzą pożądanie innych kobiet z powodu androginicznego wyglądu. One same jednak pozostają w większości poza seksualnością lub ponad nią: jedne dlatego, że nie mogą odnaleźć dla siebie roli w modelu heteroseksualnym, inne dlatego, że wybierają drogę doskonalenia duchowego i są wolne od cielesności. U mężczyzn epizod przebrania często wiąże się z aktywnością seksualną, która potwierdza nie tylko ich męskość i heteroseksualność, ale też stosunek władzy między płciami.

Trzeci rozdział omawia relacje między władzą, przestrzenią a pełnioną rolą społeczną. Kobiety przebrane za mężczyzn zyskują dostęp do przestrzeni otwartej, publicznie słyszalnego głosu i ról społecznych (żonglera, rycerza, piekarza, mnicha). Jednak ten wachlarz nowych możliwości jest ograniczony w czasie: ostatecznie uzurpacja zostaje skorygowana. Wyłącznie w sferze sacrum przebrane święte do końca mogą pozostać przy swojej „męskiej roli” i są trwale uwolnione od społecznego obowiązku zostania żoną i matką.

W czwartym rozdziale badane są strategie językowe i narracyjne stosowane w omawianych dziełach, związane z pojawieniem się niejednoznacznych postaci. W przypadku

postaci przebranych lub transpłciowych, autor mierzy się z ograniczeniami języka i staje przed pytaniami: jakiego rodzaju gramatycznego użyć, jak nazwać Innego i jak Inny może nazwać siebie.

Piąty i ostatni rozdział otwiera szerszą perspektywę kulturową. Mimo normatywnych zakończeń, część omawianych utworów ma silny potencjał subwersywny. Niejednokrotnie właśnie na etapie zachwiania norm dzieje się najwięcej, a odbiorca mierzy się z „tekstem rozkoszy” (w rozumieniu Barthesa). Rozprawę zamyka wstępna analiza zmian, jakim podlegały poszczególne motywy w późniejszych adaptacjach tekstów z badanego korpusu, od XV do XXI w., często polegających na załagodzeniu transgresji i ujednoznacznieniu postaci. Współczesne teksty w większości nie zostały do tej pory krytycznie omówione w zestawieniu ze średniowiecznymi źródłami i jest to punkt wyjścia do dalszych badań.

